

Kino sungatynyň ussady

Category: Kitapcy, Teatr we kino sungaty

написано kitapcy | 22 января, 2025

Kino sungatynyň ussady

KINO SUNGATYNYŇ USSADY

Her bir halkyň ruhy mirasyny, medeniyetini äleme ýaýýan, onuň sungatyny arşa göterýän adamlar bolýar. Ol adamlar biziň geçmiş taryhymzy häzirki döwür bilen birleşdirýän özboluşly köpri bolup hyzmat edýärler. Eger kimde-kim ýaşan ömrünü halal ýaşap, adamlaryň arasynda ýagşylyk tohumyny sepen bolsa, onda ol adam hakdaky ýatlamalar asyrdan-asyra, nesilden-nesile geçip gelýär.

Türkmen kino sungatynyň döreýiș taryhyny meşhur aktýor we režissýor Alty Garlyýewsiz göz öňüne getirmek mümkün däl. 1910-njy ýylda ýylda, aýazly ýanwar gijesinde Garly Çakanyň maşgalasynda dünýä inen oglanjygyň, soñ-soňlar türkmen kino sungatynyň sakasynda duranlaryň biri boljaklygyna hiç kim güman hem etmändi.

On sekiz ýaşly ýigdekçe Tejenden Aşgabada tarap paý-pyýada ýola düşýär. Şähere gelibem, täze açylan teatral studiýa okuwa girýär. Altyda aktýorlyk zehininiň bardygyna göz ýetiren studiýanyň mugallymlary oňa Bakudaky teatral tehnikumda okuwyny dowam etdirmegi maslahat berýärler. Bu tehnikumyň režissýorçylyk bölümünü tamamlan Alty Garlyýew, Türkmen döwlet drama teatrynda aktýor we režissýor bolup işe başlaýar. Onuň şol döwürde döreden we sahnalaşdyran "Japbaklar", "1916-njy ýyl", "Aýna" ýaly drama eserleri türkmen teatr sungatynyň kemala gelmeginde özuniň mynasyp goşandyny goşupdy. Şol döwürde A.Garlyýew Gogolyň "Derňewçisindäki" Hlestakowyň obrazy ýaly onlarça gahrymanlary sahnada janlandyrıypdy.

Alty Garlyýew 1938-1941-nji ýyllarda "Türkmenfilm" kinostudiýasyny aktýor bolup işe geçýär. Şol döwürde rus režissýory Ý.Iwanow-Barkow "Dursun" atly filmi goýmak üçin Türkmenistana çagyrylypdy. Şonda A.Garlyýewe şu filmdäki baş

roly ~ Nurynyň obrazyny döretmegi teklip edýärler. Şu filmde ol özünü zehinli aktýor hökmünde tanadypdy. Filmiň aşa syýasylaşdyrylandygyna we ýasamarak häsiýetde bolandygyna garamazdan, onda bütin jany-teni bilen öz gahrymanyny oýnaýan ýaş aktýoryň zehinini duýmazlyk mümkün däldi. Ine, şeýdibem, Alty Garlyýewiň kino sungatyna tarap ýoly başlanypdy.

Onuň döreden "Uzakdaky gelinlik", "Aýna", "Magtymguly", "Derýanyň aňyrsy serhet" ýaly filmleri tomaşaçylaryň henizem ýadyndan çykan däldir.

Berdi Kerbabaýewiň adybır romany esasynda döredilen "Aýgytly ädim" filmi bolsa, A.Garlyýewe uly şöhrat getiripdi. Ol diňe bir bu filmi goýan režissýor bolmak bilen çäklenmän, Gully hanyň obrazyny ynandyryjy ýerine ýetirmegi başarypdy. Elbetde, bu film kemçiliklerden halas däldi. Halnazar baýyň, Eziz hanyň obrazynyň ýoýulyp görkezilendigi, filmiň syýasylaşdyrylandygy gürrüňsizdir. Ýöne bu filmiň türkmen halkynyň milli häsiýetlerini açyp görkezmäge şowly synanyşyk edendigini inkär etmek bolmaz. Baba Annanow, Artyk Jallyýew, Hommat Müllük ýaly onlarça zehinli artistler bu filmiň üsti bilen türkmen halkyna mahsus bolan gylyk-häsiýetleri tomaşaç ýetirmegi başarypdylar. Öz döwründe uly üstünlige eýe bolan ol film dünýäniň onlarça ýurdunda görkezilipdi. Alty Garlyýew "Aýgytly ädim" filmini sowet döwründe ähli zadyň, şol sanda kino sungatynyň hem galypa salnyp syýasylaşdyrylýan döwründe döredipdi. Şol döwürde taryhy hakykaty doğruçyl beýan etmek mümkün däldi. "Aýgytly ädim" romanyny döredende ýazyjy Berdi Kerbabaýewiň Eziz hanyň keşbini doğruçyl beýan etmäge synanyşanlygy üçin çeken jebirlerini ýatlap görün. Edil şonuň ýaly, Alty Garlyýewe hem bu filmi döredende erkinlik berilmändi. Eger ol häzirki erkin eýýamymzda ýaşan bolsa, megerem, taryhy hakykaty doğruçyl beýan edýän, biziň häzirki durmuşymzy açyp görkezýän ençeme filmleri dörederdi.

Alty Garlyýew kino sungaty boýunça hiç bir ýokary okuw jaýyny tamamlamandy. Ýöne bu adama Hudaý tarapyndan berlen tebigy zehin hemme zatlaryň öwezini dolýardy. Ol öz halkynyň däp-dessurlaryny, edim-gylymlaryny änigine-şänigine çenli öwrenmäge çalyşýardy. Şunuň bilen birlikde, öz halkynyň ruhy

köklerine aralaşmaga synanyşýardy. İşe gezek gelende A.Garlyýew örän talapkär, öz janyny aýaman işine ýüregi bilen berlen adamdy. Onuň häsiýetinde türkmen gönümelligi bardy. Öz döreden filmleri üçin A.Garlyýew ençeme gezek döwlet baýraklaryna, hormatly atlara mynasyp boluldy. Ýöne öz-özüne talapkär režissýor entek hem öz halkyna köp zatlafy berip biljekdigine ynanýardy. Hut şonuň üçinem ol žurnalistler bilen bolan söhbetdeşligiň birinde: "Men durmuşda örän az iş edendigime düşündim" diýipdi.

"Mukamyň syry" filmi režissýoryň döreden iň soňky işidi. Ussat aktýoryň bu filmde oýnan roly tüýs sada türkmen ýaşulysyna mahsusdyr. Ýaşulynyň durmuşda bar guwanjy ýeke-täk gyzy. Şol gyzynyň hem dutar çalyp, aýdym aýdýandygy hakdaky habary eşidende, ony bir tarapdan gahar-gazap, ikinji tarapdan bolsa, namys horlaýar. Bu duýgulara tap getirip bilmän, gojanyň gözlerine ýaş aýlanýar. Filmiň şu ýerine gelende, ýaşy durugşan adamlaryň hem aglap oturandygynyň telim gezek şaýady bolduk. Çünkü, aktýor bu roly göwünli-göwünsiz, menden saňa barýança däl-de, arassa ýüregi bilen oýnaýar. Hut şonuň üçin tomaşaçy ýaşulynyň kalbynda gopýan harasada goşulýar, onuň her bir aýdan sözüne ynanýar. Artist üçin, meger, şundan uly bagt ýok bolsa gerek. Filmde ýaşy gaýdyşan gojanyň: "Ýoluňz ak bolsun, balalarym!" diýip, öz gyzyna berýän ak patasy, bütin ýaş nesle edilýän arzuw bolup ýaňlanýar. Alty Garlyýew aradan çykansoň, režissýora "Mukamyň syry" filmini döredenligi üçin Magtumguly adyndaky döwlet baýragynyň berilmegi hem onuň ussatlygyndan habar berýär.

Halkmyzyň arasynda "Agaç miwesinden belli" diýen nakyl bar. Alty Garlyýew hem özünüň döredip giden filmleri bilen tanalýar. Ol kino sungatynyň taryhynda özboluşly yz galdyrdy. Il-gün, kino muşdaklary ony unudanok. Meşhur kino aktýory we režissýor Alty Garlyýew hemiše ýatlanýar. Ýagşyny ýatlamak bolsa parzdyr.

M.Nurlyýewa.

Teatr we kino sungaty